

Ruth Kubíčková: *Ars moriendi* ve světle teologického personalismu – poimenická explikace. Disertační práce. Praha: Univerzita Karlova - Husitská teologická fakulta 2018. 187 stran (179 stran textu + 8 stran příloh), tj. cca 300 normostran.

Disertaci dvojnásobné magistry Ruth Kubíčkové jsem otvíral s netajeným zájmem. Literární žánr *ars moriendi*, frekventovaný především v období pozdního středověku a baroka, mě velice přitahoval před více než třiceti lety v rámci zkoumání mentality lidí, žijících v krizové etapě druhé poloviny 14. a celého 15. věku. Předložená práce ovšem programově pokrývá nesrovnatelně delší časový úsek, a to od starověku až do současnosti, přičemž směřuje k programovému vyústění v poimenice jakožto praktické teologické disciplíně. Ústřední téma tak netvoří relativně úzká problematika literárního žánru, nýbrž především teologické, filosofické, psychologické a sociálně antropologické aspekty umírání a smrti, nepochybně též v souvislosti s autorčinou zkušeností v oblasti paliativní péče. Otázkami, které si disertace klade, i zvoleným metodologickým přístupem prozrazuje sepětí s badatelskou orientací školitele prof. dr. Zdeňka Kučery. S tímto zaměřením korespondují rovněž autorčiny stáže na univerzitách v SRN (Humboldt-Universität, Freie Universität) a v Rakousku (Universität Wien), zužitkované ve znalosti německy psané odborné produkce, v českých knihovnách nezdědka jen obtížně dostupné. Rozhled po zahraniční literatuře tak nesporně náleží k přednostem posuzovaného spisu.

Toto konstatování je nicméně dvojsečné. Množství titulů, které Ruth Kubíčková přečetla, ji totiž současně limituje. Práce má převážně přehledový charakter, zatímco vlastní badatelský přínos se do značné míry ztrácí v záplavě odkazů na autoritativní pojednání, jichž se doktorandka často až nadbytečně dovolává, aby (nejednou téměř alibisticky) podpořila a zdůvodnila svá stanoviska. Možná ale tkví důvod této „předkazovanosti“ ve vypjatě korektním přístupu a v obavách, aby jí nebylo možno ani v nejmenším vytknout plagiátorství. V každém případě je však závislost na autoritách upřílišněná a znesnadňuje čtenáři sledování hlavní výkladové linie. Srovnávám-li posuzovaný text s jinými disertacemi, které jsem v posledních letech oponoval, musím uvést, že má povýtce školský ráz. Každou kapitolu uzavírá poměrně obsáhlé shrnutí, rekapitulující už výše řečené, a stejnou povahu má i rozměrný závěr, jenž postrádá syntetický tvar a dokonce znovu opakuje obsah jednotlivých kapitol, charakterizovaných již v úvodu. Ačkoliv Kubíčková prohlašuje opakující se pasáže za záměr, nemohu smlčet, že mi takový postup (a to i v případě renomovaných badatelů) vždy vadil a vadí, neboť oslabuje přehlednost i dynamiku textu, v daném případě navíc zatíženého četnými deskriptivními úseky. Za typicky školský (a ve vědeckém pojednání nežádoucí) rys pak považuji stručné charakteristiky filosofů a teologů, jejichž přínos autorka analyzuje. Disertace by podle mého mínění neměla ani částečně suplovat lexikony a učebnice, jejichž znalost se u absolventů teologických a filosofických

fakult automaticky předpokládá. Tyto výhrady se mi nepíší snadno i proto, že autorka dovede kultivovaně formulovat, čeština jí (až na několik nevykorigovaných drobností) nečiní problém a disponuje i poměrně bohatou slovní zásobou. Jen by to chtělo více badatelské i formulační odvahy a více vědeckého sebevědomí, které by práci dodalo větší přesvědčivost a čtivost.

Koncepce disertačního spisu je bezesporu promyšlená. Nesleduje chronologickou linii, ač se nabízela (kapitulu věnovanou smrti a životu v horizontu biblické teologie zařadila Kubíčková až na počátek druhé třetiny svého díla), nýbrž preferuje logiku myšlenkových souvislostí. V naprostém souladu s osnovami německých a severoamerických disertací začíná doktorandka svou práci vymezením klíčových pojmů (tj. *život* a *smrt*, respektive *Bůh*), jež nahlíží a charakterizuje z hlediska jazykovědného, biologického i lékařského, sledujíc zároveň v širokém historickém záběru proměnu vztahu ke smrti, včetně její tabuizace v moderní společnosti, úsilí o detabuizaci tématu i současných forem paliativní péče. Nepochybně atraktivně působí exkurs o frekventovaném fenoménu prožitku blízké smrti (NDE), zejména na příkladu diskutovaných prací Elisabeth Kübler-Rossovové a Raymonda Moodyho. Není to vsuvka samoučelná, nýbrž zásadní, uvědomíme-li, jak často vede zkušenost blízké smrti k změnám životního paradigmatu, respektive ke konverzi. Odpověď na otázku, zda věda má ke smrti přístup, závisí na úhlu pohledu. Jisté je, jak říká Otakar A. Funda, že se z „onoho světa“ ještě nikdo nikdy nevrátil.

Asi nejkvalifikovaněji se mohou vyjádřit ke kapitole o *ars moriendi* v pozdním středověku. Kubíčková zde prokázala nespornou poučenost, opřela se o základní německou produkci (Alois Haas) a práce předních francouzských autorů (Philippe Aries, Jean Delumeau i u nás bohužel opomíjený Michel Vovelle, jehož základní dílo *La mort et l'Occident: de 1300 a nos jours* v seznamu literatury nicméně absentuje) a ponořila se též do pramenů, z nichž v příloze dokonce zpřístupnila vlastní český překlad dvanáctého vydání krátké verze německého pozdně středověkého *Ars moriendi*, jež doprovází faksimile dobových dřevorezů (nikoliv dřevorytů!). To je sám o sobě pozoruhodný vědecký výkon. U české badatelky však poněkud překvapuje, že sice evidovala staročeský *Lucidář*, ale ani slovem se nedotkla Jana z Jenštejna, jehož latinské texty (*De bono mortis; Libellus de fuga saeculi*) formoval prožitek blízké smrti, o němž vydal autentické svědectví a který přispěl k pronikavému obratu v jeho životě. Vzhledem k pojetí disertace, v němž postupně nabývá převahu problematika vztahu mezi životem a smrtí, postrádám alespoň stručnou zmínku o proslulém spisu Jana ze Žatce *Der Ackermann aus Böhmen*, vyzdobeném ve vydání z roku 1460 dřevorezy s tanci smrti, i Le Goffovu objevnou knihu *Zrození očištění*. I když chápu, že rozsah práce nelze natahovat donekonečna, přece jen se nerad smírám s pominutím barokní produkce věnované umění umírat. Krátká a výstižná analýza ignaciánské spirituality tuto mezeru zaplňuje pouze částečně.

Od třetí kapitoly, věnované smrti a životu v horizontu biblické teologie, ztrácí text tematickou sevřenost a stále více se dotýká stěžejních teologických a filosofických problémů, zvláště v souvislosti s genezí křesťanství, nezanedbáváje pochopitelně ani problematiku starozákonní. Mimořádný význam zde připadá eschatologickým konceptům. Přesto by i v tomto případě méně (tj. vynechání obecně známých skutečností) znamenalo více. Čtvrtá kapitola, zabývající se filosofickou reflexí smrti a umírání, má nutně výběrový charakter. Kubíčková v ní zprvu sleduje antickou linii Platón – Seneca, aby odtud rychle přeskočila k fenomenologii jakožto stěžejnímu směru, na který organicky navazují existencialisté a personalisté. V rámci práce zaujímá důležité místo zdařilá heideggrovská podkapitola (chápání *Dasein* jako bytí ke smrti), která je mi blízká, poněvadž souzní s mým vlastním nazíráním na bytí, umírání a smrt. Pasáž o Sartrovi pak představuje můstek k Martinu Buberovi, nejvýraznějšímu představiteli dialogického personalismu, i k dalšímu křesťanským existencialismem ovlivněnému personalistickému filosofovi Gabrielu Marcelovi. Tím si Kubíčková vybuodovala solidní pozici pro charakteristiku teologického personalismu, zdůrazňujícího význam a jedinečnost osoby jako nositelky hodnot i vztahů, leč vymezujícího se jak proti individualismu, tak kolektivismu. Hlavní principy tohoto směru autorka příkladně demonstruje na pracích Karla Rahnera a zvláště Emila Brunnera (příprava na umírání jako součást lidské skutečnosti, kterou bez pohledu na smrt, nevyhnutelně související s Božím hněvem, hříchem a lidskou odpovědností, není možné postihnout). Pátá kapitola pak končí evidencí ohlasů personalismu v díle předních osobností Církve československé, respektive Církve československé husitské (Karel Statečný, Zdeněk Trtík, Zdeněk Kučera, Tomáš Butta).

Vlastní vyústění disertace představuje závěrečná kapitola (*Horizont teologické aplikace – poimenická explikace*), vymezující a obhajující poimenický přístup, založený na „autentické dimenzi sebesdílení, rozhovoru, důvěrného setkání dvou personálních subjektů ve vztahu já – Ty.“ Odtud se odvíjí závěrečné konstatování, že vědomí i zkušenost umírání a smrti mohou být cestou vstupu do autentické víry jakožto výkladového klíče celku života, respektive do vzájemného vztahu Boha s člověkem, směřujícího k životnímu dovršení.

Před závěrečným hodnocením musím poznamenat, že zadané téma je neobyčejně složité, rozsáhlé i náročné a jeho adekvátní zpracování by spíše vyžadovalo zralého odborníka. Tím více je třeba vyzdvihnout odhodlání a píli mladé badatelky, která se obtížného úkolu nesporně zhostila se ctí, byť adekvátně svým dosavadním zkušenostem. Téma samotné by se dalo uchopit sevřeněji a výklad by šlo zajisté projasnit, nicméně na disertaci tohoto zaměření není možné uplatňovat absolutní kritéria.

Závěr: Disertační práci Ruth Kubíčkové, splňující všechny základní požadavky kladené na kvalifikační texty a opatřenou seznamem použitých pramenů,

literatury i elektronických zdrojů, jmenným rejstříkem a anglickým resumé,
doporučuji s plným vědomím k obhajobě.

V Praze 16. srpna 2018

prof. PhDr. Petr Čornej, DrSc.